

№8(50)

середа, 9 червня 2004 року

... Збудував я, люди, Храм оцей Високий.
В ньому Бог єдиний – то Циганське Слово...

Лекса Мануш

РОМАНИ

ВСЕУКРАЇНСЬКИЙ ДВОТИЖНЕВИК

РОМСЬКІ НАРОДНІ ВІСТІ
МАНУШАНО РОМАНО НЕВІПЕ

Ціна договірна

• ПОЛІТИКА • СВІТ • ПРАВО • КУЛЬТУРА • МИСТЕЦТВО •

**СТУПІНЬ ВЗАЄМОДОВІРИ І ВЗАЄМОПОВАГИ ЕТНІЧНИХ СПІЛЬНОТ
У СУСПІЛЬСТВІ, А ОСОБЛИВО ПОВАГИ І ДОВІРИ ДО РОМСЬКОЇ,
І Є ВИЗНАЧНИМ ФАКТОРОМ ПОБУДОВИ ГРОМАДЯНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА
ТЕ ПАТЯС ЄКГ ЄКГЕСКЕ ПАТІВІСАРАС АМЕ ДАС ЄКГ ЄКГЕС ЕТНІЧНО КГЕТАНІПЕ АНДО МАНУШІПЕ,
АЙ МАЙБУТ ПАТІВ КО РОМАНІПЕ, КАДО СІ ЧАЧУТНО ФАКТОРО КЕРАС МАНУШКАНО МАНУШІПЕ**

НА РОЗГЛЯД ВЕРХОВНОЇ РАДИ

Закарпатське обласне культурно-просвітнє товариство "Романи Яз" звернулося до депутата Верховної Ради Івана Миговича з проханням підтримати ініціативу відзначення 60-річчя Голокосту ромів у нашій країні.

Як відомо, у роки Великої Вітчизняної війни роми масово знищувалися фашистами, часто цілими таборами. Про це залишилися спогади і свідчення тих, хто залишився в живих. На жаль, ці факти майже не відомі широкому загалу. Та справедливість має бути відновлена. Це потрібно живим - знати свою справжню історію.

Пропонуємо читачам нашої газети проект Постанови Верховної Ради "Про відзначення 60-річчя Голокосту ромів в Україні", який найбільшчим часом буде внесений народними депутатами України І.І.Миговичем та С.С.Пхиденком на розгляд Верховної Ради.

Проект

ПОСТАНОВА

Верховної Ради України

ПРО ВІДЗНАЧЕННЯ 60-РІЧЧЯ ГОЛОКОСТУ РОМІВ В УКРАЇНІ

За роки Другої світової війни гітлерівські фашисти зі своїми прислужниками, здійснюючи расистську політику етноциду, вивезли з окупованих країн і спалили у концтаборах близько 500 тисяч ромів (циган). Чимало їх було знищено у таборах примусової праці, місцях кочування, в ході каральних операцій. Найбільших жертв зазнали роми Києва, Криму, Вінницької, Закарпатської, Одеської, Сумської, Черкаської та інших областей України.

Враховуючи великі масштаби і непоправні суспільні наслідки Голокосту ромів, їх соціально вразливе сучасне становище в місцях компактного проживання, Верховна Рада України постановляє:

1. Відзначити на державному рівні Міжнародний день Голокосту ромів, приурочений до 2 серпня 1944 року, коли гітлерівські фашисти влаштували у концтаборі Аушвіц-Біркенау "циганську ніч".

2. Рекомендувати Кабінету Міністрів України разом з органами виконавчої влади у регіонах визначити і здійснити заходи, спрямовані на вивчення масштабів, місць та кількості жертв гітлерівського етноциду ромів у роки Великої Вітчизняної війни, на увічнення пам'яті депортованих і страчених представників цієї національної меншини, надання допомоги родинам постраждалих, розв'язання нагальних соціально-економічних і етнокультурних проблем циганських громад країни.

3. Комітетам Верховної Ради України разом з відповідними міністерствами і відомствами в установленному порядку вивчити питання про включення жертв ромського Голокосту та членів їх родин до кола осіб, які постраждали у роки Другої світової війни і мають право на компенсацію за спрощеною процедурою.

4. Державному комітету України у справах національностей та міграції надати допомогу національно-культурним товариствам у міжнародних заходах, приурочених до 60-річчя Голокосту ромів.

5. Контроль за виконанням цієї постанови покласти на Комітет Верховної Ради України з питань прав людини, національних меншин і міжнародних відносин.

ЯК ПІДНЯТИ З КОЛІН ОСВІТУ НАШИХ ДІТЕЙ, АБО РОЗДУМИ ПІД ЧАС РОБОЧОЇ ЗУСТРІЧІ

САР ТЕ ВАЗДАС ПРЕ КОЧА О СІКЛІБЕН АМАРЕ ЧГВАОРЕНГЕ,
ВАЙ О ГІНДО АНДЕ ВРАМАКО БУВТЯКО АРАКГАДІПЕ

Протягом 13 років Міжнародний фонд "Відродження" працює в Україні. Але тільки з 2000 року почала здійснюватися програма "Роми України", в тому числі її освітня програма. Що ж вона фінансує? Якими є її пріоритети?

По-перше, це робота ромських недільних шкіл. По-друге - навчання ромської молоді на юридичних факультетах вищих навчальних закладів.

Це дуже добре. Проте - скільки в Закарпатті є недільних шкіл? Які їхні результати? За нашими даними, таких шкіл в області тільки чотири - в Ужгороді, В.Березному, В.Ком'ятках, Рахові. Невже цього достатньо? Іхня робота дає нам можливість зробити деякі висновки.

Там, де недільна школа працювала на базі загальноосвітньої - рівень роботи вищий, а результати відчутніші. Та, як мені здається, завдання будь-якої школи - це підготовка учнів до подальшого навчання.

(Продовження на 3 стор.)

У кінці травня в культурному центрі товариства "Романи Яз" з робочим візитом перебували директор Міжнародного фонду "Відродження" С.Бистрицький, координатор програми "Роми України" С.Дьоба, радник виконавчого директора з питань розвитку громадянського суспільства, голова ради програми "Посилення впливу громадянського суспільства" Д.Юраш. Відбулася змістовна зустріч з головами та активістами ромських товариств нашої області. Пропонуємо читачам думки, навіяні дискусією під час цієї зустрічі.

В ДОБРУ ПУТЬ, ВИПУСКНИКИ!

У кінці минулого тижня відзвонив останній дзвоник у всіх школах нашої області, у тому числі і в ромських - ЗОШ І-ІІ ступенів №13 і №14.

Пропонуємо читачам віршовані рядки, якими проводжали випускників 2004-го року.

Настало, нарешті, хвилююче свято -
Останнього дзвоника пам'ятний день.
Для вас - оці квіти, усмішок багато
І вам адресують море пісень.

Зовсім уже скоро закінчите школу,
Сьогодні для вас - цей останній дзвінок.
Та друзів своїх не забудьте вам ніколи,
І тих вчителів, що давали урок.

Для вас вчителі, не жальючи сили,
Чимало здоров'я свого віддали,
Розумнаму, добрану, вічному вчили,
Щоб скрізь і в усьому були ви людьми.

І де б не були ви, і що б не робили,
І скільки б вам років в житті не було,
Не раз ви згадаєте, як вас учили,
Водили в музеї, театри, кіно.

То ж хай вам щастить,
Хоч на власній стежині
Зустрітись може й тернисте життя.
Трудіться і вірно служите Батьківщині,
Бо праця, щоб знати, - основа буття!

Леонід Малецький,
вчитель української мови та літератури
ЗОШ І-ІІ ступенів №14

РОМ-ПРЕС

Обов'язки мера Мукачєва виконує М.Попович

В номері "Романи Яг" за 21 квітня 2004 року вміщено повідомлення, що 18 квітня у м.Мукачєві відбулися вибори на посаду міського голови. За офіційними даними, перемогу здобув представник СДПУ(о) Ернест Нусєр, з перевагою у 5 тис. голосів.

Події в закарпатському місті, до якого прикута увага в Україні та поза нею, розвивалися далі.

Ернест Нусєр написав заяву про свою відставку. Обов'язки міського голови тимчасово виконує М.Попович.

Президент пропонує скоротити українську армію

Сьогодні у Збройних Силах України 355 тисяч чоловік. Леонід Кучма пропонує Верховній Раді до кінця року скоротити українську армію на 70 тисяч. Чисельність Збройних Сил України на 30 грудня 2004 року повинна бути доведена у кількості до 285 000 осіб, у т.ч. 210 000 військовослужбовців.

Реалізація намірів Президента передбачає додаткове фінансування у розмірі 220 млн. гривень. Чи погодиться парламент із пропозицією Леоніда Кучми, наразі невідомо.

Не лише в Рівному, а й на Перечинщині буде госпіс

У м.Рівне йде реконструкція приміщення колишнього харчоблоку центральної міської лікарні, де незабаром почне функціонувати госпіс. Цей спеціалізований заклад опікуватиметься безнадійно хворими людьми, які залишилися без рідні та потребують постійного догляду.

Ініціативу головного лікаря ЦМЛ підтримав мер Рівного Володимир Черниш. Спеціальну програму пройдуть медсестри.

До речі, проробляється проект створення госпісу і в одному з великих закарпатських сіл на Перечинщині, де проживають роми та волохи.

Парламент відновив звання "Мати-героїня"

Після розпаду СРСР і проголошення незалежності України було скасовано чимало різних звань, у тому числі й "Мати-героїня", яке надавало ряд пільг тим, хто народив і виховав десять і більше дітей. І ось парламент відновив почесне звання, яке визнає материнство подвигом. Варто сказати, що запровадження цього почесного звання датуються 8 червня 1944 року, коли вже було зрозуміло, що фашизм терпить поразку.

Є сподівання, що рівень народжуваності в Україні зростає.

Святкувала румунська нацменшина

Чаруюча мова пісні, танцю, художнього слова... Все це було на XIV обласному фестивалі румунського народного мистецтва, який минулої неділі проходив у селі Толчино Тячєвського району на Закарпатті. Учасників та гостей привітали заступник голови облдержадміністрації Іван Рогач, народний депутат України Орест Климуш, професор університету м.Клуж Н.Боар.

У рамках фестивалю було організовано і виставку робіт майстрів народного мистецтва, художньої різьби, вишивки тощо.

Скандал навколо Жердицького

Колішній нардеп Верховної Ради від Закарпаття, голова правління "Градобанку" Віктор Жердицький, уже понад два роки проводить час у Тюрмі. Його та (теж колишнього) голову компанії "Нафтогаз України" Ігоря Дідєнка підозрюють у махінаціях із кількома мільйонами німецьких марок, які свого часу Німеччина надала Україні.

Нардепа та його камрада звинувачують у нецільовому використанні коштів на компенсації жертвам нацизму. До процесу у Німеччині прикута увага й тисяч роми.

Як стало відомо, Віктора Жердицького правосуддя хоче засудити до десяти років ув'язнення (зійшлися на сімох). Нагадаємо, чотири мільйони марок, виділені Німеччиною в середині 1990-х років Україні, - худис щєзли. Німці - народ педантичний, рахують кожну копійку. Відомий прокурор Ларс Бургард вважає, що потрібен певний час для роботи, аби довести, що гроші не виплачено жертвам нацизму. Зауважимо: Віктор Жердицький та Ігор Дідєнко не визнають своєї провини. Нема потрібних "залізних" доказів.

У Тернополі - сміттєпереробний комплекс

Проблемою міста, у тому числі й на Закарпатті, є сміття. У Тернополі на одній із сейс міськради було вирішено спорудити завод у промисловій зоні міста з тим, щоби з побутових відходів робити тепло і світло. З трьох технологічних пропозицій іноземних інвесторів вибрано німецьку технологію високотемпературного піролізу. Утім, з відходів виготовлятимуть також будівельні матеріали.

Ініціатива тернопільчан гідна наслідування.

"Злочин" - книга зі сумним змістом

У видавництві "Фортуна" (Мельбурн - Київ) побачила світ книга "Злочин" (упорядник Петро Кардаш). Вона - на вічну пам'ять дочкам і синам української землі, мільйони котрих замордовала, вбила, знищила у катвнях і голодоморами комуністична більшовицька влада у ХХ столітті.

У передмові журналіст Богдан Рудницький зазначає, що геноцид не підлягає забуттю. Своєї вершини він досяг у 1932-33 роки, коли комуністичним голодомором було знищено від 7,5 млн. до 12,5 млн. людей.

Книга розкриває злочинний характер ідеології КПРС, злочини проти миру, які скоїла КПРС проти України, насильницьке переселення українців під час колективізації тощо.

"Злочин" видано за кошти жертводавців Австралії, Америки, Канади і Англії.

Зареєстровано правозахисну Асоціацію

Всєукраїнську правозахисну ромську Асоціацію "Чачіне" ("Правдивий захист") 28 травня 2004 року зареєстровано Міністерством юстиції України. Основна мета діяльності - сприяння об'єднанню і консолідації громадських організацій, що дбають про підвищення рівня правосвідомості, культури, духовності та загального добробуту ромів в Україні, задоволення та захист їх спільних прав та інтересів.

Завданням Асоціації є сприяння та піклування про покращення правового, соціального, культурного становища членів Асоціації та ромського населення в цілому. Звертатиметься увага на виховання та підвищення рівня правосвідомості ромського населення України, підрастаючого покоління.

За участі Асоціації проводитимуться та організовуватимуться правозахисні та просвітницькі заходи на території України, які відповідають меті Асоціації.

СВІДОЦТВО

про реєстрацію
об'єднання громадян

28 травня 2004 р.

№ 2096

ВСЄУКРАЇНЬКА ПРАВАЗАХИСНА РОМСЬКА

Назва об'єднання

АСОЦІАЦІЯ "ЧАЧІНЕ" /ПРАВДИВИЙ ЗАХИСТ/

Вид об'єднання всєукраїнська спілка громадських організацій

Центральний статутний орган об'єднання Загальні збори, Правління Закарпатська обл., м.Ужгород, вул. Дунаєвського, 18

Територія, на яку поширюється діяльність об'єднання Україна

Заступник Міністерства Юстиції України М.М.Шупєня

ОБГОВОРЮЄМО НОВИЙ ПРОЕКТ ВАКЕРАС ПАЛА НЕЙВО ПРОЕКТО

Для представників громадських організацій національних меншин та працівників місцевих органів влади 13-14 травня в Ужгороді проходив регіональний семінар з питань обговорення проекту Закону України "Про внесення змін до Закону України "Про національні меншини України".

Співорганізаторами семінару були Рада Європи, Інститут законодавства, Комітет з питань прав людини, національних меншин та міжнародних відносин Верховної Ради України, Закарпатська обласна державна адміністрація, Рада представників громадських організацій національних меншин при Президентові, Асоціація національно-культурних об'єднань України.

Головна тема семінару - приведення діючого законодавства в сфері міжнародних відносин

до загальних європейських стандартів, в першу чергу, Рамкової Конвенції Ради Європи про захист національних меншин та

Європейської хартії регіональних мов та мов меншин, які останніми роками були імплементовані Верховною Радою України у вітчизняне законодавство.

У ході обговорення проекту представниками національно-культурних товариств були внесені зауваження та доповнення до проекту Закону України "Про захист прав національних меншин в Україні".

Рішення про те, щоб Ужгород став місцем проведення такого семінару, було прийнято не випадково. В області діє 51 громадське об'єднання етнічних груп, у тому числі 11 угорської, 15 ромської (13 товариств та 2 асоціації), 4 словацької, 3 російської, 5 русинської, 4 румунської, 2 німецької, 2 єврейської.

В.Інф. На світліні: представники Ради Європи під час роботи семінару.

НАС ЧИТАЮТЬ

Статистика використання сервера www.romaniyag.uz.ua - квітень 2004 р.

№ п/п	Кількість	Країна
1	4664	Росія
2	4654	Мережа
3	4535	США, комерційні
4	3753	Україна
5	300	США освітні
6	120	Італія
7	87	Австрія
8	79	Австралія
9	73	Ізраїль
10	72	Іспанія
11	64	Швейцарія
12	57	Польща
13	55	Угорщина
14	46	Ірландія
15	35	Казахстан
16	32	Німеччина
17	32	Югославія
18	29	Нідерланди
19	24	Англія
20	24	Литва

ЖІНКИ ОБ'ЄДНУЮТЬСЯ ДЖУВЛЯНО ЄКГПЕ

У Міжнародний день ромів у Швеції в місті Гетеборг жінки 18 європейських країн оголосили про створення Міжнародної мережі ромських жіночих організацій. Її метою є створення урядових лобі для поліпшення умов проживання ромських жінок, відстоювання прав на гідне медичне обслуговування жінок і дітей, підвищення статусу жінки у суспільстві.

У своєму першому спільному документі нова мережа організацій прийняла відкритий лист, в якому висловлено протест проти насильницької стерилізації ромських жінок у Словаччині. У листі також вказується, що словацькі поліцейські залякують ромок, щоби вони не свідчили під час розслідувань.

Рішення про створення мережі було прийняте ще 28-29 листопада 2002 року на зборах у Відні. У лютому минулого року воно було затвержене на зборах у Страсбурзі, де був обговорений статут організації та обрана тимчасова координаційна рада.

Причиною об'єднання жінок стало гаряче бажання ромок займатися громадською роботою, брати участь у проектах на благо суспільства.

На форумі йшлося також і про високу захворюваність ромських жінок, причинами якої є, здебільшого, бідність, погані житлові умови. Ситуацію погіршують суспільна зневага, дискримінація, випадки, коли хворих не приймають на лікування в медичні заклади.

tevesa@advocacynet.org

ЯК ПІДНЯТИ З КОЛІН ОСВІТУ НАШИХ ДІТЕЙ, АБО РОЗДУМИ ПІД ЧАС РОБОЧОЇ ЗУСТРІЧІ

**САР ТЕ ВАЗДАС ПРЕ КОЧА О СІКЛІБЕН АМАРЕ ЧГАВОРЕНГЕ,
ВАЙ О ГІНДО АНДЕ ВРАМАКО БУВТЯКО АРАКГАДІПЕ**

(Закінчення. Поч. на 3 стор.)

Чи можуть недільні школи надати інформацію про те, що підготовлено, приміром, 10-15 учнів для продовження навчання в 10 класі, у технікумі, у вищому навчальному закладі? Чи зможуть діти-роми витримати вступні іспити на конкурсній основі?

Я на ці питання не знаходжу відповіді. Ми з великими труднощами знаходимо дітей, які можуть і хочуть учитися після закінчення недільних шкіл. І якщо знаходимо - намагаємося влаштувати їх на навчання, але тільки на платній основі, а не на конкурсній, оскільки їхня освіта недостатня.

Однак є і зворотний бік проблеми. Поки триває навчання - студенти говорять, що вони етнічні роми. Як тільки в них у руках з'являється диплом, вони не повертаються працювати в ромську громаду. Саме тому необхідно заздалегідь продумати

систему подальшого працевлаштування "своїх" студентів, з обов'язковим відпрацюванням хоча б 2-х років після завершення навчання у ромській організації.

Підготовка вчительських кадрів - це ще одна величезна проблема. Вважаю, що до вирішення проблеми освіти ми підходимо не з того боку, з якого треба. Найважливіше - це підготовка вчителів! І в першу чергу тих, хто буде працювати або вже працює в ромських школах. Тут доречно проведення серії семінарів-тренінгів, фінансованої фондом "Відродження". Не секрет, що в школах дуже мало вчителів-ромів, а нероми не повною мірою знають нашу історію, традиції, культуру. Мені здається, що фонду "Відродження" необхідно переглянути і що болісну для нас тему, внести її у пріоритетні напрями діяльності. "Романі Яг" із задоволенням допоможе розпочати цей процес.

Гадаю, нас підтримають також і дирекції та вчителі ромських шкіл Закарпаття. А розпочати цей процес повинні створенням качестри ромології в УжНУ.

Досвід роботи в Чехії, після відкриття кафедри ромології в Карловому університеті на факультеті ідології, засвідчив, що необхідно (наголосую) у кожній країні створення центрів ромології (кафедр, факультетів, вузів) з підготовки спеціалістів-ромологів. Нехай студентами спочатку будуть нероми, але вони ніколи вже не подивляться зневажливо на ромів, тому що будуть знайомі з нашою історією, фольклором, культурою, традиціями. Прикладом співробітництва ромів і неромів можна навести дуже багато. Згадайте хоча б доктора Ріші, нерома, який створив Інститут ромології в Індії, професора М.Сергієвського (Росія) - автора підручника "Циганської мови" у 30-ті роки. Ці

центри ромології і будуть справжніми вогнищами освіти, культури, які виховуватимуть нашу національну еліту.

По-третє, не секрет, що ромська душа тісно пов'язана з музикою. Але чомусь майже завжди наша освіта пропонує ромам будь-які інші професії: медика, журналіста, економіста, менеджера, але не музиканта.

Дайте можливість у нових ринкових економічних умовах розвивати ромську музику. На наш погляд, є два шляхи у вирішенні цього питання.

Обов'язкове навчання гри на будь-якому традиційному ромському музичному інструменті у школах, тобто мова йде про естетично-музичний напрямок шкіль, де навчаються ромські діти. Це наше, рідне. Але для цього необхідно спільна робота органів народної освіти і фонду "Відродження". Вважаю, треба допомогти бодай одній із шкіл відкрити музичний клас - як філіал музичної школи, для того, щоб навчити дітей гри, бодай на одному музичному інструменті. Мій батько закінчив свого часу таку школу, він чесно заробляв грою собі на життя. Виростив 7 дітей, 5 із них - музиканти. Мої ж діти не мають музичної освіти, про що я

дуже шкодую. Хоча для ромів музична освіта не була самоціллю, а вміння грати на музичних інструментах передавалося з покоління в покоління. Художня самодіяльність - це для душі, але не для виживання в нових економічних умовах.

Другий шлях вирішення питання - створення одного-двох навчальних закладів на зразок "Ройко", що успішно працює в Будапешті. Ці навчальні заклади працювали б як школи-інтернати для особливо обдарованих дітей і, фактично, стали б "кузницею кадрів" для музичних ансамблів. Усе це дуже дорогий проект, і я розумію, що від освіти не можна одержати швидкої віддачі. Це робота на роки, десятиліття. Проблему треба обговорити, провести кілька слухань, семінарів, визначити її сильні і слабкі сторони. Але ця ціль повинна запровадити. Для цього ми і збиралися зараз: щоб намітити нашу подальшу діяльність у новій Європі, у нових економічних відносинах.

Закарпатське ромське культурно-просвітне товариство "Романі Яг" готове надати для проведення подібного семінару свій офіс і провести організаційську роботу з його підготовки.

Аладар Адам

Свідповідачки ПАРЄ Ганне Северінсен та Ренате Вольвенд

Ганне Северінсен:

"Я ВРАЖЕНА ТИМ, ЩО ПОБАЧИЛА..."

ГАННЕ СЕВЕРІНСЕН: "МЕ МУЦІСАЙЛЕМ КОДОЛЕСА, СО МЕ ДІКГЛЕМ..."

На Закарпатті перебували свідповідачки Парламентської асамблеї Ради Європи Ганне Северінсен та Ренате Вольвенд.

Відсутність трудового стажу мають лише малі соціальні пенсії. Як вирішити це питання - для нас проблема, наголосив М. Балінт.

Заступник голови обласної румунської спілки "Дачя" Тарас Дачо, якого було запрошено на зустріч, зупинився на тому, що у Закарпатті проживають 40 тис. румунів, в основному у двох районах - Тячівському і Рахівському. Існує кілька румунських громадських організацій, виходить дві газети румунською мовою. На телебаченні і радіо є години мовлення для румунів рідною мовою. А в Ужгородському національному університеті - відділення румунської мови і літератури. Частіше проходять симпозиуми, семінари, конференції, на яких обмінюються досвідом роботи.

Поцікавилися свідповідачки і газетою "Романі Яг". Сагенія Навроцька, редактор газети, коротко розповіла про спрямування газети і висвітлення у ній проблем життя ромської громади України. А доходить вона до свого читача у 17 регіонів України, де компактно проживають роми.

Присутня на зустрічі директор Центру національних меншин Марія Гаврилешко коротко зупинилася на тому, що при Центрі діє координаційна рада. Існує 51 культурно-просвітне товариство. Робота планується спільно. Мета Центру - розвивати мову, культуру, традиції національних меншин. Це єдиний такий центр в Україні, що існує лише 3 роки.

А яка взагалі ситуація ромів у Закарпатті й в Україні, порівняно з сусідніми державами? - запитує Г. Северінсен.

У нас набагато краще, ніж у Словаччині, Чехії, Угорщині. У нас

набагато менша дискримінація. З культурних закладів ромів ніхто не виганяє, а в сусідніх державах їх взагалі туди не пускають, - зауважив голова товариства "Ром Сом" Аладар Пап.

Аладар Адам, голова культурно-просвітнього товариства "Романі Яг", зупинився на недоліках і

чимало порушувалося різних нагальних питань лідерами ромської громади, а основне - це освіта, здоров'я і права людини.

Поцікавилися присутні у залі у представниць ПАРЄ про їхнє враження від зустрічі. На це Г. Северінсен відповіла, що вражена тим, що побачила, вона навіть не думала, що така велика робота ведеться лідерами ромської громади для поліпшення становища у таборах.

У центрі культурно-просвітнього товариства "Романі Яг" під час зустрічі з представниками ПАРЄ

досягненнях, які поміті останнім часом. Головне, зауважив А. Адам, - це освіта. Без освіти ромам тяжко піднятися, держава мало допомагає. Безробіття, туберкульоз панують серед ромського населення. Роми з усіма проблемами більше звертаються у товариства до лідерів, ніж у міські органи влади. Від товариства "Романі Яг" вчиться 8 студентів у різних вузах. А це вже щось значить. Сподіваємося, що фонд "Відродження" й інші інституції нам допомагатимуть. З ними, а також з місцевею владою повинні співпрацювати. Так ми зможемо досягти вирішення багатьох проблем.

Ренате Вольвенд, подякувавши за теплу і відверту зустріч, сказала:

У мене було таке враження, що буде більше проблем. З цього сказаного можна зробити висновок, що відбулися великі зрушення і ведеться плідна робота. Отже, тільки якщо роми займають певну позицію і шукають виходу, можна вирішити якісь проблеми. Завдяки молодіжним ромським організаціям можна вирішувати справи ромської молоді. Україна є європейською державою, вона обов'язково увійде в Європейський Союз - таким був висновок поважних гостей.

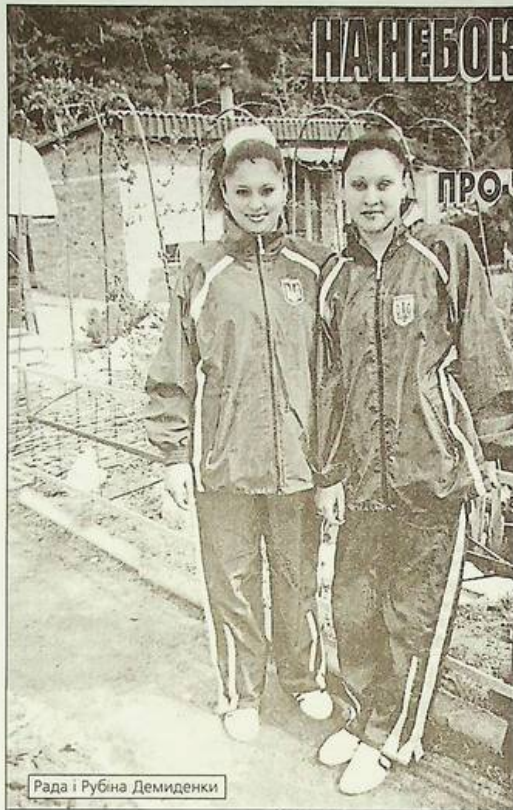
Валентина Опаленик

Після зустрічі з головою Закарпатської обласної адміністрації Іваном Різаком, а також відвідання Мукачєва, де цікалися питанням щодо ситуації навколо мукачєвських виборів, пані Ганне та пані Ренате зустрілися і з лідерами ромських громад Закарпаття у центрі культурно-просвітнього товариства "Романі Яг".

Як повідомили представниця Моніторингового комітету ПАРЄ, вони готують новий звіт на чергову сесію засідання Європарламенту з суспільно-політичної ситуації в Україні. Серед питань, що їх цікавлять, - забезпечення інтересів національних меншин та права на вільне вросповідання. Важливим у цьому контексті є дотримання в країні положень Рамкової конвенції Ради Європи про захист національних меншин, ратифікованої у грудні 1997 року, та Європейської хартії регіональних мов або мов меншин, ратифікованої у травні минулого року. Свідповідачки ПАРЄ зазначили, що Закарпаття щодо цього їх особливо цікавить. Вони звернулися до лідерів ромської громади з проханням розповісти про ситуацію, яка склалася на сьогодні у ромів, а також про всі проблеми, які їх хвилюють наразі. Лідер мукачєвської громадської ромської організації "Невіне" Йосип Віраг коротко зупинився на головній проблемі, яку існує в таборах - це дискримінація ромів щодо медичного обслуговування, під час виборів 1998 року, коли була знята кандидатура рома тощо. Проте на сьогодні влада Мукачєва вирішує нагальні питання ромської громади, зокрема проводиться ремонт школи №14, облаштовується комп'ютерний клас, закуплено шкільні підручники й шкільне приладдя для уся 465 дітей. На вулицю табору завезено гравій для облаштування доріг, відкрито ромський ринок.

Староста табору зі Сваляви Матвій Балінт розповів про ті проблеми, які існують в їхньому таборі: 1400 ромів проживають у таборі, з них 620 дітей. На навчання у школу ходять 98 дітей. Школа невелика і учням тут дуже тісно. Тісно і мешканцям табору, що проживають на 5 га землі, де розташовано 270 будинків. Немає будуватися ромам, бо земля уже уся розподілена. Через погані умови дуже поширений туберкульоз. Не знають роми і своїх прав, тому часто їх притягають до судової відповідальності.

Роми не мають роботи, а на облік в Центрі зайнятості, згідно з існуючим законодавством, ставлять лише тих, хто має стаж не менше 3 місяців. В основному роми їздять і тепер їздять на сезонні роботи, мають тимчасові заробітки у різних областях України. Пенсію мають мізерну, бо їм видавали лише довідки про тимчасові роботи, які не входять в робочий стаж, а отже, через

Рада і Рубіна Демиденки

Минулого місяця проходила Всеукраїнська декада під девізом "Спорт для всіх - спільна турбота". Саме в ці дні я, за випадковим збігом обставин, і відправився в рідний мені зі шкільних років обласний центр Сумщини, щоб переконатися, якою турботою оточена місцевою владою і вище "Міс тхеквондо України" Рада Демиденко.

Проживає спортивна знаменитість, виявилася, у мальовничому місті м. Суми - на околиці міста в приватному будинку на куті вулиць... Факільтурної і Соснової.

Пройшовши через незвичне подвір'я, я опинився в кімнаті - ні, не в кімнаті, а у залі спортивної слави, де зберігаються дипломи і грамоти, медалі й інші нагороди за успіхи в спорті. Тільки отямився від здивування, як у кімнату буквально впрхнула струнка чорноволоса дівчина, чимось заклопотана і втомлена. Так воно і виявилось: кілька годин тому повернулася з татом із м. Хмельницький, де завершився V Міжнародний турнір з тхеквондо ВТФ, пам'яті заслуженого тренера України, першого президента федерації з цього виду спорту Ігоря Петренка.

НА НЕБОКРАЇ УКРАЇНИ З'ЯВИЛИСЯ ДВІ ЗІРОЧКИ

Хто їм допоможе розгорітися яскравіше?

ПРО ЧЕЙРІ УКРАЇНАТЕ АРАКГАДІЛЕ ДУЙ РОМАНЕ ЧЕРХЕНЯ

Кон ленге жутия те пгабон шукарес?

- Ну, і яку ж нагороду, Радо, ви привезли цього разу у свій домашній музей, чим порадували жителів міста й області?

Відповідь мене привела в шок і без прийому тхеквондо!

- Я не Рада, а її молодша сестра Рубіна. На цьому турнірі я зайняла І місце у своїй ваговій категорії - до 63 кг, виконала норматив майстра спорту, включена до складу юнацької збірної України. Незабаром ми збираємося у Конча-Заспи під Києвом, а потім відправляємося на змагання в Корею.

- Я і не знав, що в Раді є сестра. Чи не змогли б розповісти про себе і про ваші спортивні досягнення?

- Я вперше даю інтерв'ю пресі... Народилася в Сумах, у листопаді 1987 року. Вчуся в 9 класі середньої школи № 5 з українською мовою навчання. У 12 років тато (раніше, ніж Рада прийшла туди) відвіз мене у міський спортивний клуб до тренера Володимира Андрійовича Полякова. Мені сподобався цей східний вид єдиноборства. У перший же рік занять у секції, за підсумками змагань у Харкові, стала кандидатом у майстри спорту серед жінок. Дво-

разовий володар Кубка України і триразовий срібний призер чемпіонатів України. Учасниця Спартакіади народів України (Київ), кубка "Чорне море" (Одеса), міжнародних турнірів у Львові та Дніпропетровську. Займаюся й у секції спортивної гімнастики - маю перший юнацький розряд. Це в мене як підмога основному виду спорту.

Повинен сказати, наша бесіда велася українською. Але тут, на реліт, з'явилася старша сестра Рада, і мовою спілкування стала російська. Ніхто і не помітив, як легко уживаються в одній родині ці дві мови.

Рада на три роки старша за свою сестру. Таким чином, вона прийшла у тхеквондо в 15 років, займаючись тоді у циркової студії "Гарт" у БК заводу ім. М.В.Фрунзе. Продовжує навчання в 12 класі вечірньої школи №2.

- Ви трохи старші, у вас, напевно, і результати вищі? Розкажіть про досягнуті в спорті висоти.

- Мені пощастило брати участь практично у всіх змаганнях з тхеквондо в області, на регіональному, загальнодержавному і міжнародному рівнях. Я учасниця літніх Спартакіад і Універсіад України, чемпіонату світу в 2003 році. Дво-разовий володар Кубка України і переможець Кубка "Чорне море", переможець багатьох міжнародних змагань у нашій країні і за рубежом. У 16 років стала майстром спорту серед юнаків, через рік - серед дорослих, завоювавши Кубок і ставши срібним призером на чемпіонаті України. Член збірної України.

- Мені відомо, що ви, Радо, торік стали чемпіонкою Європи, але у кемпюс іншому виді спорту...

- Так, я чемпіонка Європи з рукопашного бою, коли "б'юється" і руками, і ногами. Цей чемпіонат проходив у Києві, де я послідовно одержала верх над полькою, румункою і німкеню.

- А тепер, будь ласка, розкажіть про той титул, довідається про який я, власне, і приїхав...

- Тут і розповідати нема чого:

торік на чемпіонаті України в Хмельницькому мені присвоїли титул "Міс тхеквондо України".

- У боротьбі за міс міста, області, України, континенту, світу цілі шоу проводять, а вам за що присвоїли цей титул? Правда, краси вам, Радо, не позичати...

- Організатори змагань пояснювали так: за кращі бої, за кращу техніку і як кращий спортсменці року.

- Радію за вас, Радо. Ваші успіхи, впевнений, працюють на імідж міста, області й Україну в цілому. І чому раптом зникла посмішка з вашого обличчя? Я щось сказав не так?

- Радіти поки нема чому: мені треба летіти в Норвегію, а Рубіні - у Південну Корею, на батьківщину східних єдиноборств. Відкрито візи, а грошей немає. Іх ніхто не виділив!

Звертаюся до батька обдарованих спортсменок-сестер, який прийшов ще посеред розмови з молодшою донькою.

- Юріє Анатолійовичу, це дійсно так?

- Ви вірно помітили, що мої дівчата працюють на імідж. Місто й область, Україна за їхні показники одержують очки і бали, але щоб фінансово допомогти - з цим, ой як туго в нас! Тренери возять дівчат на турніри за свій рахунок. Мені довелося продати автомобіль: цілий місяць донькам потрібно після змагань заликувати синці і гуді, відновлювати сили. Де взяти гроші на повноцінне харчування, на всі ці поїзди? Ви не повірите, але Рада, вигравши чемпіонат Європи з рукопашного бою, не одержала за це ні копійки!

- Знаю, що в Харкові, наприклад, усі, хто досяг таких високих вершин, як чемпіон України, Європи і світу, Олімпійських ігор, одержують муніципальні премії або губернаторські стипендії. Хіба на Сумщині не так?

- У нас збирали спортсменів за підсумками 2003 року. Заохочували і нагороджували, можливо, і стипендії призначали - не знаю. Але точно знаю, що у списках були і Рада, і Рубіна. Ми

були в місті. Проте - не запрошували.

- А не намагалися з'ясувати, з якої причини?

- Не з'ясувавав, але здогадатися можна.

- Невже через ромське pochodження?

- А я і не стверджую, що це саме так. Це одне з припущень, у тому числі і ваших. Нас запрошують переїхати і виступати за інші міста України, але ми патріоти Сумщини. І батьки наші живуть у Сумах. До того ж, не хочеться зраджувати тренерів Володимира Андрійовича Полякова, Сергія Васильовича Хоменка і керівника національно-культурного товариства ромів Миколу Миколайовича Москальова, яким наша родина дуже вдячна за постійну допомогу. Хочеться виправдати їхні надії.

У нашу розмову втручається Рада:

- Товариство "Спартак" виплачує мені щомісячну стипендію в 150 гривень - от і весь мій заробіток! Не всі, очевидно, розуміють, що тхеквондо став олімпійським видом спорту...

Від автора.
Після бесіди я попросив сестер одягати форму збірної України і показати кілька прийомів тхеквондо. Тільки після цього довідався: Рада володар чорного пояса - 1-й дан - майстер бойового мистецтва, у Рубіні - коричневий пояс східного єдиноборства.

Майбутні результати Раді і Рубіни багато в чому залежать від ставлення до них спортивних функціонерів міста й області, Держкомспорту України і навіть Держкомнаціміграції, який розробив спеціальну державну програму відродження культури ромів України. Але хто ж допоможе ромським спортивним зірочкам на небокраї України зараз, негайно? Одні, аби добратися у Норвегію, інші - у Корею, захищати спортивну честь рідної України.

Сьогодні тільки і говорять про братів Кличків, а, може, вже час на весь голос заговорити і про сестер Демиденко?

Володимир Пелевин,
член Національного СЖУ,
спеціально для "Романі Яг"

"Миргород - наш дім"

"Миргород - амаро кгер"

Миргородська міська організація "Романо дром" ("Ромська дорога") існує з 1998 року. Зараз у ній налічується 52 роми, які постійно проживають на території міста Миргорода та Миргородського району.

Головним напрямом діяльності організації є соціальний та правовий захист ромської меншини, поліпшення умов існування її членів, розвиток національної культури. Свою діяльність організація почала зі збору анкет жертв Голокосту. Під час оформлення цих анкет члени організації

ознайомилися з регіоном, з потребами людей. Активна робота розпочалася з грудня 2002 року. Завдяки МОМ, надана джева допомога паливом, продуктами харчування бенефіціантам, які пережили Голокост. На громадських засадах був заснований молодіжний ромський ансамбль, який брав участь у художній програмі Сорочинського ярмарку, в святкуванні Дня міста.

Олександр Бузна,
голова Миргородської організації "Романо дром"

З глибоким болем дізналися про трагічну загибель ректора Ужгородського Національного університету професора Володимира Юлієвича Сливки - де-

Завчасно згасла зірка Великої Людини

путата Закарпатської обласної ради, лауреата Державних премій, Заслуженого діяча науки і техніки, академіка Академії вищої школи України.

Володимир Юлієвич останні шістьнадцять років керував найбільшим у краї і відомим далеко за його межами вищим навчальним закладом. Він відстоював інтереси рідного університету, мав немало і ворогів, хоч був людиною толерантною, великою у повному значенні цього слова.

На жаль, громадськість турбують дії слідчих органів, пов'язані з розслідуванням обставин смерті

В.Ю.Сливки. В мас-медіа з'явилася немало доміслив, які необхідно розвіяти. Слід провести комплексну судово-медичну та психіатричну експертизу незалежними інститутами Києва і Львова, інформувати про це громадськість.

Висловлюємо щире співчуття рідним та близьким Володимира Юлієвича, якого пам'ятаємо, якого шанували й не забуваємо.

Колектив редакції газети
"Романі Яг"

"Не обіцяти, діяти" - девіз Володимира Продивуса. Нашому багатостраждальному народові, який чув багато різних гасел, може здатися, що це чергові красиві слова. Але хоч засвідчити, що це навіть не гасло, а вже сама дія. Володимир Продивус нікому нічого не обіцяє. Він просто робить. Працюючи безпосередньо з ним, я бачив численні його справи на власні очі. Причому, якісь метушливі приводи його дій я не спостерігав. Це про його скромність... Завжди запитав: "Які пропозиції, як спільно ми можемо розглянути і вирішити те чи інше питання?". Просто так Володимир гроші не розкидає. Це, найперше, бізнесмен, котрий знає цю кожну копійку. І поважає кожного, хто своєю працею вміє і хоче заробити ту саму копійку. Але є категорія людей, котрі вже за віком і станом здоров'я не можуть заробляти... Це ветерани, які віддали сили і здоров'я своїй країні і на виробництві, і на фронтах.

Як артист, від Центру культури і мистецтва циганського народу, я зі своїми колегами виступав безкоштовно на різних майданчиках для ветеранів, а Володимир Продивус забезпечував продуктами харчування ветеранські організації, наприклад, госпіталь ветеранів війни Вінницької області. Аналогічні акції були не тільки в нас, а і в Києві, і в інших містах України. Я не переставав дивуватись тому, як Володимир Продивус любить свій народ. Культура, мистецтво... Хто зараз піклується про це? Може, колись когось і згадає... А Володимир вже тут, і вже зробив певні кроки. За його безпосередньої участі розвивається Вінницький регіональний центр культури та мистецтва циганського народу "Девлеса, ромале!" ("З Богом, ромі!"). Це безпрецедентний факт в Україні, коли бізнесмен і політик вивів піклування про створення і розвиток громадської організації націо-

нальної меншини, хоча сам за національністю - українець. Та ж Володимир є ще й співзасновником Центру!

Автор цієї статті - виконавець пісень, композитор... У світ вийшли три мої музичні альбоми, збірка віршів "Бумеранг", готуються нові видання. Але як журналіст, член Міжнародної Спінки журналістів і Спінки журналістів України вважаю за свій обов'язок розповісти про Володимира Продивуса.

бронетехніку, зброю, авіацію для зйомок мого художнього фільму про "гарячі точки", в яких наші співвітчизники брали участь: це і Афганістан, і Чечня, і інші. Це дуже болюча тема для багатьох сімей в Україні. Без участі Володимира Продивуса створення цього фільму було б проблематичним.

Згадують давні слова Володимира: "Воля, помножена на силу Добра, приносить успіх!" І цей девіз, певно, допомагає

Кому охота жити однієї надії,
Измеряв лишь инфляцию рублем?
Кому охота быть всю жизнь

невеждой
И превращаться в быдло
с каждым днем?
Кому охота каждый раз "Ура!"
Кричать тому,

чего не существует?
И свято верить, что придет пора,
Когда добро над злом

восторжествует?
Кому охота жить в очередях
И унываться за свое же право,

справді щиро, всім серцем. Можливо, і це змінило в ньому особистість, здатну нести важку ношу різноманітних проблем. Більше того - вирішувати ці проблеми... Допомагає в цьому і здоровий спосіб життя: постійна тверезість, відмінна спортивна форма... Чи не є вже й це прикладом для наслідування? Настав час, і про Володимира Продивуса напишуть книгу. Для нащадків.

Говорить він небагато. Але кожне слово його влучне, вагоме, як точний удар у бокс. Та й не дивина: спортсменам добре знайомі заслуги Володимира в цьому виді спорту. І в нього він увійшов далеко не в райдужньому дитинстві. І це одна важлива риса його характеру - постійне навчання і повна відсутність ліні. Коли він відпочиває? Бувало, телефоную пізно вночі йому на мобільний... І жодного разу Володимир не сказав: "Подзвони вранці, ніч все таки... Звичайно, дзвоню не через дрібниці. І він моментально включається у справу і відразу приймає правильне рішення. Він швидко оцінює ситуацію і оперативно відраєгувати на поді - це з власного досвіду.

Якось подарував він мені іспанську гітару і сказав: "Твори, співай, радуй народ!". Життя самого Володимира Продивуса - це життя в своєму народі. Він - справжній патріот.

Заслуг Володимира уже достатньо, щоб увійти в історію нашої країни своїм безпрецедентним меценатством. Але він не зупиняється і не думає про свій внесок. З його допомогою будуються не лише мости, що з'єднують береги рік, а й мости, які з'єднують людей.

Андрій Сенченко,
голова регіонального центру культури і мистецтва циганського народу "Девлеса, ромале!"

На світлині: Володимир Продивус разом з братами Кличками

НЕ ОБІЦЯТИ, ДІЯТИ! МЕЦЕНАТИ СУЧАСНОСТІ МЕЦЕНАТИ АДАДІВЕСУТНЕ

У моєму військовому квитку є запис, яким я пишаюся і понині: розвідник частин і підрозділів "Спецпризнач НДВ". Проте згадують не стрілянина і вибухи, а, перш за все, психологічна взаємодія людей, які працюють в екстремальних умовах. Навпевне, те, чим я займаюся сьогодні, починає ще відтоді. Завдяки якимось моїм творчим доробкам, командування Вінницького гарнізону і командуючий ВПС України виділили свого часу особовий склад,

йому самому. Адже Володимир підтримував і підтримує різні галузі і сфери: економіку і політику, культуру і мистецтво, спорт і ще багато чого. Ця людина розуміє і те, як важливо розвивати талант з самого початку, тому й підтримує ще і здібну молодь.

Свій вірш "Кому охота?" я присвятив своєму другові Володимирові Продивусу, і, думаю, він відбиває суть характеру сучасного мецената.

И убедать себя, что вот, на днях,
Подонки поменяют свои нравы?
Кому охота старость

встретить нищим
И пенсью, как символ, познать?
Кому охота видеть пенселице

И - чтоб себя на нем не узнавать?
Є ж такі люди, котрі здатні попенеліце перетворювати на квітучий сад. Треба тільки захопити цього. Володимир Продивус - із їхнього числа.

Володимир Продивус - людина віруюча. Не ради моди, а

КАРПАТСЬКИЙ ФОНД ПОВІДОМЛЯЄ

З метою гласності та прозорості роботи міжнародних фондів, які працюють з ромськими організаціями, продовжуємо друкувати інформацію про гранти, надані товариствам Закарпатської області у 2003-2004 рр.

№	Назва організації	Назва проекту	Сума гранту	Контактна особа
1.	Конгрес ромів Закарпаття „Праліне“	Розвиток ініціатив ромської громади, створення органів місцевого самоврядування національних меншин на території ромських поселень	5000 дол. США	Адам Йосип Іванович
2.	Закарпатське обласне молодіжне товариство ромів „Романі Бахт“	Ромська недільна школа у с. Сюрте	4251 дол. США	Пап Наці Йосипович
3.	Районна організація Закарпатського обласного товариства ромів „Романі Чгіб“	Створення недільної школи і музичної студії в смт. Середне	4060 дол. США	Бучко Ернест Антонович
4.	Закарпатське обласне товариство ромів „Бахтало Дром“	Професійне навчання молодих ромів	5000 дол. США	Пап Золтан Мартонович
5.	Закарпатське обласне товариство ромів „Ром Сом“	Підвищення рівня надання медичних послуг ромам	7000 євро	Пап Аладар Аладарович
6.	Закарпатське обласне товариство ромів „Романі Чгіб“	Створення швейної майстерні з метою працевлаштування ромів	8000 євро	Бучко Борис Ладіславович

Виконавчий директор Міжнародного фонду "Відродження" в Україні Євген Бистрицький:

**"У кожній справі
треба бути
професіоналом..."**

Інститут відкритого суспільства, який очолює меценат і фінансист Джордж Сорос, щороку розподіляє між кількома сотнями громадських організацій 6-7 мільйонів доларів донорської допомоги. І напередодні президентських виборів в Україні фонд "Відродження" планує підтримати цілий ряд різних програм. За словами виконавчого директора Міжнародного фонду "Відродження" Євгена Бистрицького, вони будуть зв'язані з мониторингом дотримання законодавства про вибори, відслідковуванням використання адміністративного ресурсу, проведенням рівноправних теледебатів кандидатів у Президенти. Для цього фонд планує виділити близько 1 мільйона доларів. МФВ підтримує проекти і програми, що посилюють вплив громадянського суспільства в Україні, зокрема сприяють становленню верховенства права, розвитку незалежних засобів масової інформації, інформаційних ресурсів для відкритого суспіль-

ства, перекладу найкращих творів суспільно-гуманітарної думки, реформам у сфері охорони здоров'я, розвитку національних меншин та їхній інтеграції в суспільство України.

На зустрічі з журналістами та представниками підприємницьких структур, яка відбулася в Ужгородському прес-клубі ринкової реформи, Євген Бистрицький зосередив значну увагу на готовності співпраці фонду "Відродження" з закарпатськими підприємцями. Адже сьогодні у малому та середньому бізнесі працює значне число людей. Достатньо сказати, що з початку цього року кількість зареєстрованих суб'єктів підприємницької діяльності в регіоні збільшилося на 14% і становить понад 9,1 млн. гривень, а від суб'єктів малого підприємництва (юридичних осіб) вона складає 2,8 млн. грн.

На Закарпатті наявні свої особливості розвитку малого та середнього бізнесу.

(Продовження на 6 стор.)

СВЯТО ОСТАНЬОГО ДЗВОНІКА

СВЕНТО ПАЛУНО ЧЕНГІЙВО

Зовсім нещодавно в Макіївці Донецької області була зареєстрована нова організація - обласне культурно-просвітнє товариство ромських жінок "Міріклі" ("Намистинки"). З перших своїх днів товариство звернуло особливу увагу на роботу з дітьми. За повної відсутності державного фінансування, на громадських засадах воно відкрило недільну ромську школу, в якій головним напрямом виховання є національно-естетичний.

Пропонуємо читачам інформацію про перше шкільне свято. Несе теплий вітерець романтичний смак диму та печеної картоплі. Лине задумана ромська пісня. Але голоси, які старанно виводять її, більш дитячі. Так у колі дїтлахів, котрі відвідують ромську школу-студію у місті Макіївка Донецької області, ми провели День останнього дзвоника.

Дітей тут поки що небагато, та це тільки початок. Адже заняття розпочали лише 4 квітня, але навіть не робили вихідних на 2 та 9 травня - дітям дуже хотілося приходити ще. На жаль, приміщення, в якій працює школа, не дуже пристосоване, не опалюється взимку, не вистачає стільців тощо. Проте, головне - маленькі роми дуже хочуть навчатися. Найбільше подобається їм, звичайно, співати. А коли запитали, звідки прийшли роми до України, мало хто згадав про Індію, але вом запам'яталася казка про те, як табір їхав поганною дорогою і губилися уночі через дірки то посуд, то діти, так і розсипалися роми по всьому світу.

Тут, біля вогнища, діти склали віршика:

*Ходим в школу ми воскреснуло,
Очень-очень интересну.
Ждут нас там учителя,
Это школа "Мирисля".*

Дуже подобається нашим дітям розповіді про традиції та ремесла. Є в нас наміри проводити й уроки фізкультури - знайшовся ентузіаст, тато двох хлопчиків.

Вчимо, та самі теж учимось, бо чим дали працюємо, тим більше розуміємо, як не вистачає знань. З радістю самі купуємо у джерелах ромського фольклору, згадуємо щось із власного досвіду, читаємо книжки, звертаємося до Інтернету. Мені інколи здається, що ми, дорослі, маємо більше задоволення від цього спілкування, ніж навіть діти.

Вже отримали перші подарунки. Тетяна Дмитрівна Бахтева, депутат і заслужений лікар, сама мама та бабуся, відгукнулася першою, коли почула про наших діток. Подарувала міні-дисківу деку та два мікрофони. Ще трошки і зберемо комплект апаратури для дитячого музичного колективу. Сподіваємося на подальшу підтримку від органів місцевої влади.

А поки що - ура! - у нас канікули!

Наталія Варакута,
голова Донецького обласного культурно-просвітнього товариства ромських жінок "Міріклі"

Виконавчий директор Міжнародного фонду "Відродження" в Україні Євген Бистрицький:

"У кожній справі треба бути професіоналом..."

(Закінчення. Поч. на 5 стор.)

Питома вага малих підприємств в області складає 85%, на них задіяно 37% усях працюючих, а надходження до бюджету сягають 40%. Виконавчий директор МФВ переконаний: якщо не буде становлення середнього класу, то матимемо лише олигархів та жебраків. Присутні почули й конкретну пропозицію від пана Бистрицького: фонд "Відродження" готовий надати фінансову підтримку створенню підприємницької координаційної ради, яка б лобювала інтереси представників малого та середнього бізнесу краю, однак за умови, що вона буде максимально незалежною від влади та ефективною.

У ході зустрічі відбулася й пресконференція, Євген Бистрицький торкнувся, разом із іншими, і питання діяльності єдиного на теренах України видання - всеукраїнського двотижневика "Романі Яг". Стосовно цієї газети, то вона за підтримки Міжнародного фонду "Відродження" три роки виходила із статусом обласної, а далі отримала статус всеукраїнської. З лютого місяця цього року газета виходить за підтримки Європейської комісії та Інституту відкритого суспільства за грантом Європейського Центру з захисту прав ромів.

Гранти видаються для того, аби розпочати справу - видавничу чи будь-яку іншу. Далі вже потрібно самим творчо шукати кошти, розвивати її, себто справу.

Приїзд на Закарпаття Євгена Бистрицького та інших представників Міжнародного фонду "Відродження" - знаковий. Він відбувся після того, як в Україні побував американський мільярдер Джордж Сорос. Його візит (а Джордж Сорос сам говорив, що метою його поїздки є перевірка діяльності фонду "Відродження" в Україні) вийшов далеко за рамки політичних пересудів. На зустрічі з представниками українського політичного бомонду 31 березня в гостиниці "Русь" іст вів мову й про заангажованість українських мас-медіа (чого лише вартє використання "темників"), необхідність об'єктивного висвітлення подій тощо.

Доречно буде відзначити: пан Бистрицький сказав: "Помагайте проєкт на газету ромів усієї України..."

Час думати про долю держави, яка напередодні президентських виборів. І представникам малого і середнього бізнесу, і журналістам...

Юлія Зейкан

НАШІ КОРЕНІ

У КОГО НЕМАЄ МИНУЛОГО,
У ТОГО НЕМАЄ МАЙБУТЬОГО

КАСТЕ НАЙ ПАЛУНІБЕН, КЕ КОДО НАЙ АНГЛУНІПЕН

Алтин і Монтей Менлярипови з дітьми.

Хотілося б розповісти історію славних ромських родин, простежити життєвий шлях шанованих людей, подивитися, як зберігають традиції наступні покоління.

Рід Менлярипових в Одесі проживає майже з самого заснування міста. Алтин Менлярипов (моя прабаба) була дуже стійкою і мужньою жінкою. Її чоловік Монтей Менлярипов був прекрасною людиною, проте не простою долі. Він ріс без матері (вона вмерла при пологах). З дитинства хотів мати свою сім'ю, статак і становище в суспільстві. Молодою людиною вже мав свій конезавод. Усі його любили і поважали. Алтин і Монтей мали 5 дітей. Його сім'я - діти і дружина - були для нього усе. Та життя повернулося так, що Монтей зазвужав, і в 37 років Алтин залишилася вдовою.

Поховали Монтея Менлярипова на тому ж цвинтарі, де похована відома актриса Віра Холодна, по сусідству з нею. Та незабаром кладовище було блюзнірським знесення. Лише завдяки залізному характеру вдалося Алтин з дітьми пережити голод, дати можливість закінчити дітям семилітку, виховати з них порядних людей.

А потім почалася війна, і роми сповна пережили всі жахи Голокосту. Бабуся розповідала, як з Бессарабії їх гнали вулицями, напіводягнених. Змучені, йшли на свою смерть. Ми дотепер з жамом згадуємо війну: фашисти погнали у Німеччину мою 14-літню тітку. Про її долю й досі нічого невідомо.

Під час окупації у нашій квартирі оселилися німецькі офіцери, було

страшно зробити крок. Слідом за ними прийшли румуни і вимагали циганських концертів. І роми змушені були співати, у страху за своїх дітей.

Моя бабуся була свідком розстрілу однієї єврейської родини. Жінка з цієї сім'ї до війни приходила ворожити до бабусиної сестри. Дивом у живих залишився дворичний син цієї жінки. І наша родина заб-

нув схватися - тому повезло. А моїй бабусі довелося сидіти в камері з іншими ромками. Вона завжди згадувала ці дні як найважчі в її житті. Здавалося, нічого вже не могло її врятувати. А вдома залишилися маленькі діти. І сниться їй сон. У камеру входить її покійний батько і говорить тихо: "Донечко, не плач, усе буде добре, ти через три дні будеш вдома". І справді, наступного дня оголосили амністію.

Моя бабуся та її рідний брат (Фатима і Сулейман Менлярипови) - були ведучими солістами "Театру Обзаурова". Їх сценічний псевдонім - Фатима і Сулейман Османови. Запам'яталися їх найяскравіші роки творчого підйому. Гастролювали по

рала його й виховала. Він став членом нашої сім'ї, а бабуся називав своєю мамою.

Молодша дочка Монтея й Алтин - моя бабуся Фатима або, як ми її з любов'ю називали, - баба Фатя. Скільки історій вона нам розповідала, скільки мудрості було в її словах, яка сила духу була в її характері! Як вона вміла всіх направити, всіх зрозуміти, як дорожила честю і любила людей! Завжди згадувала свого батька Монтея. Їй було всього 3 роки, коли його не стало, і вона його не пам'ятала.

Проте один випадок я хочу розповісти. Після війни була проведена велика операція з затримки ромів. Забирали і жінок, і чоловіків. Хто встиг-

Справа - Фатима Менлярипова.

Жужана і Нана Дудучави з дочками

всій країні. До старості моя бабуся зберегла природний голос. В неї не було спеціальної освіти, проте вона вражала фахівців своїми вокальними й артистичними даними. Маючи природний розум, сама навчилася говорити по-татарськи і по-єврейськи.

Як і всі роми, мої предки мали унікальний талант ворожити і проорокувати. Ще в царські часи у них в Одесі був "ворожильний салон". Клієнтами цього салону були високопоставлені чиновники, лікарі, артисти. Люди часто приходили не ворожити, а за порадою і допомогою, бабуся всі поважала.

Сьогодні члени нашої родини продовжують славні традиції та звичаї предків, займають гідне місце в суспільстві. І де б вони не жили (а живуть і в Римі, і в Сан-Франциско, і в Нью-Йорку), вони знають, що життя прожити треба так, як заповідали нам наші предки.

Підготувала
Жужана Дудучава

Серед найбільш кричущих недоліків Проекту кодексу можна відзначити такі:

- обмежені можливості змагального дослідження доказів; конституційний принцип змагальності взагалі відсутній на стадії досудового слідства, що становить невід'ємну частину справедливого процесу в світлі статті 6 Європейської Конвенції про захист прав людини та основних свобод;

- збереження за правоохоронними органами значних повноважень обмежувати права особи без достатніх гарантій від свавілля;

- розширене існування інституту "підозрюваного", яке значно обмежене у демократичних країнах, - це дозволяє довготривале обмеження прав і свобод безвинної особи: у демократичних державах у статусі підозрюваної людина може перебувати 24, 48 або 72 години. Людина не повинна перебувати в статусі підозрюваної більше трьох днів. А в цьому Проекті шойно порушили кримінальну справу проти конкретної особи, з цього моменту вона є підозрюваною, з цього моменту можуть застосовуватися до неї всі запобіжні заходи, і в цьому статусі вона може перебувати досить довго;

- можливість обмеження доступу підозрюваного, обвинуваченого та їхнього захисника до всіх матеріалів справи, без чого неможливо здійснювати ефективний захист особи;

- можливість багаторазового повернення кримінальної справи судом на додаткове розслідування замість винесення виправдовувального вирок, що фактично ставить суд у завідомо об-

Не "європейський" кодекс

Учинний правовій системі України тісно переплітаються кримінальне, цивільне право. Своє процесуальне вираження норми цих сфер знаходять у відповідно кримінально-процесуальному та цивільно-процесуальному кодексах.

З часу підписання Україною Європейської Конвенції про захист прав людини і основних свобод наша держава взяла на себе зобов'язання гармонізувати національне законодавство та привести його у відповідність зі стандартами Ради Європи.

Проект Кримінально-процесуального кодексу України вже розроблений і перебуває на другому читанні у парламенті з вересня 2003 року.

Проте остання версія проекту Кримінально-процесуального кодексу (надалі - Проект) в раді своїх положень є несумісною зі стандартами Ради Європи, гарантованими Європейською Конвенцією з прав людини та судовою практикою Європейського Суду з прав людини 2003 року. Проект практично не змінився й надалі залишається репресивним і таким, що фактично легалізує вже відому адміністративну практику систематичного і системного порушення прав людини і основних свобод.

винувальний стан, коли він упевнений у винності особи, але, на його думку, слід знайти цьому ще певні об'єктивні докази;

- спотворення інституту "застави", використання якої стає фактично неможливим;

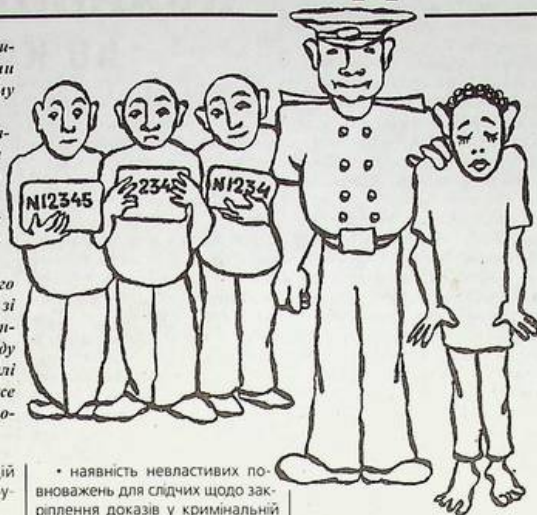
- відсутність регламентування судової процедури розгляду питання про арешт затриманого та періодичного перегляду цього питання, що призводить до існування в країні майже найбільшої кількості людей в Європі, вина яких не доведена і які в середньому по 3-5 років позбавлені волі, а запобіжний захід - позбавлення волі залишається швидше правилом, ніж винятком;

- можливість здійснення обшуку, вилучення документів та вчинен-

ня інших процесуальних дій щодо будь-якої особи до порушення кримінальної справи;

- процедура допуску захисника до справи, оскільки, фактично, сторона обвинувачення вирішує питання про його допуск, що є безумовним порушенням принципу рівності сторін і змагальності і є інструментом допуску "потрібних" захисників;

- заборона без відповідного дозволу слідчого розголошувати будь-які дані кримінальної справи, що створює умови для таємного переслідування осіб і що суперечить європейській практиці, де таємними визнаються виключно дані оперативного-розшукової діяльності та особи підозрюваного;

- наявність невластивих повноважень для слідчих щодо закріплення доказів у кримінальній справі, що суперечить практиці демократичних країн і створює широкі можливості для зловживання: функції по закріпленню доказів (допиту свідків, проведення очних ставок, процедури визнання тощо) повинні бути надані виключно суду, за винятком переслідування злочинців "по сліду";

- збереження за прокуратурою функції загального нагляду за законністю та розслідуванню, що суперечить Конституції України та європейській практиці;

- відсутність впровадження безперервного судового процесу, що розтягує вирішення спра-

ви на довгий період і сприяє погіршенню якості правосуддя.

Проект Кримінально-процесуального кодексу потребує значного концептуального доопрацювання з метою узгодити його положення зі стандартами захисту прав особи, які гарантуються міжнародними договорами, учасницею яких є Україна, і ні в якому разі не може бути прийнятий у такому вигляді, який він має зараз.

Правовий відділ "Романі Я"

(При написанні статті використувалися матеріали Інформаційного бюлетеня "Права людини" ХПГ №13 (337)).

(Продовження. Початок у №6(48) за 5 травня 2004 року)

Не менш важлива єдність і в найживотрештнішій сфері - захисту прав. Та сваволя, яку зазнають роми, стикаючись із правоохоронцями, викликає загальне занепокоєння.

Прикладом може слугувати наступне. Як нам усім відомо, "ворожильні" салони зараз відкрилися безліч, і хто тільки не займається пророкуванням долі. Однак нікого, з так званих віщів, не притягли до карної відповідальності за шахрайство, за винятком жінок-ромок (для яких пророкування долі і зняття нарочень - споконвічне заняття).

Тепер про наркобізнес. Як відомо, для більшості ромів джерелом існування був бізнес, який у радянські часи називався спекуляцією. Після 1991 року зростає конкуренція, ринок наситився, завдяки діяльності могутніх комерційних структур, коротше кажучи, різко змінилася економічна ситуація. Внаслідок чого багато хто залишився без засобів до існування. А це - тисячі ромських родин. І от цей "благодатний" ґрунт наркодільки використували для залучення ромів у свою злочинну діяльність. Глави сімейств змушені були прийняти подібні умови гри, тому що їхні батьки, друзини, діти мали потребу в їжі. Держава ж у цей період зайняла нейтральну позицію. На це були і об'єктивні, і суб'єктивні причини. І тепер ми "маємо те, що маємо". Адже не секрет, що і більш тяжкі злочини скоюються людьми в ім'я родини. І роми не стали винятком. Я ствер-

Єднаймося у правовому самозахисті Кетанісарас аме андо чачіпнаско чачіпе

джував раніше і стверджую зараз, що одними каральними методами успішну боротьбу з наркобізнесом вести неможливо. Необхідна зважена національна політика. Треба дати ромам можливість легальних заробітків, зокрема шляхом виділення земельних ділянок для ромських ринків, а також приміщень під "ворожильні" салони на пільгових умовах. На жаль, багатьом чиновни-

кам це не вигідно, тому що вони самі "годується" на злочинному бізнесі.

Мої власні зусилля спрямовані на виправлення цієї нестерпної ситуації. Книга "Правовий самозахист", випущена мною торік, дає конкретні юридичні поради, які дозволяють відстояти свої інтереси в умовах твердого пресингу. Це видання було розіслане у прокуратури й УВС усіх об-

ласних міст, а також у редакції газет і по телебаченню. Судячи з тих листів, які я одержую від ромів, книга допомагає їм на місцях. Однак наскільки важливо було б організувати доступну кожному юридичну допомогу. Я знаю, що в цьому напрямку працює наша Ромська автономія, цікаві набуток є й у Північно-Західного Центру соціального і юридичного захисту ромів. Не завадило б уважніше придивитися й до досвіду наших колег із Закарпаття, які, певно, просунулися в сфері юридичної допомоги далі всіх. Я впевнений, що на сьогодні нами задіяні далеко не всі інтелектуальні і кадрові ресурси. Є можливість вивести роботу на принципово новий рівень. Сьогодні до керівництва Автономією прийшли молоді, енергійні і дійсно шановані в ромському середовищі люди. Братів Барєвих знають практично по всій Росії. І мені хотілося б побажати Олександрові Нейшавичу й Іванові Нейшавичу, а також доктору історичних наук Надії Деметер великих успіхів у їхній нелегкій роботі на благо ромського суспільства.

Усі ми знаємо про політичні і кадрові зміни, які відбуваються зараз у країні. Відновлення у верхніх ешелонах російського суспільства повинно відкнути-

ся й у громадських організацій, зокрема ромських. І якщо президент Ромської автономії, талановитий організатор Олександр Нейшавич зверне особливу увагу кадровому питанню, це зміцнить не тільки його авторитет, а й авторитет усього ромського руху Росії.

Як мені видається, у дусі часу і консолідація, тобто об'єднання. Подібно до того, як колись "усі дороги вели в Рим", так і в нашій країні все змикається на Москві. Саме в столиці ми повинні показати приклад єднання. Такі відомі ромські суспільні діячі й організатори, як Маєр Янко, Героргій Цветков й інші, на мій погляд, могли б працювати в більш тісному контакті з Автономією. Мною ведеться активне листування по наших загальних проблемах, проводяться неформальні зустрічі в різних містах Росії, і я усвідомлюю, що існуючі розбіжності можна цілком перемогти. Варто лише приборкати амбіції в ім'я головної мети - надання практичної допомоги нашому народу.

Ян Решетніков,
доктор філософії,
кандидат юридичних наук,
державний радник юстиції
II класу (генерал-лейтенант)
(Закінчення в наступному номері)

Лариса Лебединець

Шойно до читачів прийшла зовсім юна поетеса Лариса Лебединець із першою збіркою віршів "Струни поривань" (К: "Трида С", 2004-52 с.).

Авторка виносить свої вірші на суд аудиторії у сподіванні, що її голос не загубиться у багатоголосі. Лариса - учениця десятого класу ЗОШ №7 м. Коростень Житомирської області. Михайло Коцимирченко, член НСПУ, лауреат міжнародної літературної премії ім. І.Франка, у вступному слові до цієї пропалкої друкарською фарбою книжечки зазначає: "Автор пірає у філософські глибини, шукаючи там відповіді на пекучі питання, запрошуючи читача до розмови, до роздумів. Ларисі ще тільки шістнадцять років. Вона не терпить поблажливості". Дійсно, Лариса входить у бурхливу течію життя з широко розплющеними очима. Більшість поезій - внутрішні монологи, в яких розкривається її непростий, протирічливий світ. Однак, "це - не дитяча поезія. Це - найбільше і завжди хвилює".

Чи буде ще любові мить
Прекрасная до болю,
В яку вкладамо щільний світ
І на роз'яття Долю?

Олія Зейкан

Пропонуємо до уваги читачів "Романи Яг" кілька поезій з першої книжечки.

Голос юної поетки

Поетесако терно гласо

О часе!

О часе! Ти в стрімкім польоті,
Не зупиняєшся й на мить.
Струна змовка на тихій ноті:
Твоя ж не рветься вічна нить.

І дні, неначе стріли з лука
У серце цілять прямо нам,
Солодкі несучи муки,
Випробуючи нас на злам.

Природа - вічна сила світу,
Нешадна і жива завжди.
А спокій - кара!
Жити, жити!
Із лихом борячись - цвісти!

О часе! Ти в стрімкім польоті,
Не зупиняєшся й на мить.

Чи поталанить?

Як важко мені
Буває на серці,
То зорі нічні,
То сонце сміється.

Краплина сльози
Навіється злегка.
І відблиск грози
Освічує стежку.

Злітаєш орлом,
Вмиєш падаєш камнем.
Між злом і добром -
Чи поталанить?

Воліти чого?
Не знаєш... чи тиші,
Чи слави й всього?
Що краще, що гірше?

Що далі чека?

Думки палять дарма...
Чи свято стіка
Життя? Чи гріх - марно.

Як важко мені
Буває на серці.
Хоч зорі нічні,
Хоч сонце сміється.

Сила слова

Я до стіни притиснувся міцно,
Закрив очі в тишині.
У напівсні лишуся звично.
- Як тяжко пишеться мені! -
І закричу, хай сила слова
І крик прорветься крізь роки;
Перо візьму у руки знову
Й відкрию ним свої думки.

Осіній лист

Розлуки мить гойдає нас,
Немов осінній лист.
Завмерло все: і світ, і час.
Зламався кохання міст.

В розгубі бродимо лихий
І кожен щось шука.
В трояндах ніжних шлях палкий
До сонця, що сія.

Де б лився гармонійно слів
Й озвалася струна,
Куди б порив душі злетів
Як знак, що йде весна.

Чи доля світлом опов'є
Закохані серця?
Чи буде так усє, як є -
Без погляду й слівця?

Привітаймо Папу Римського!

ло II роздумує про своє керівництво, проблеми у своїй діяльності та церковних лідерів. Порушують також актуальні питання влади і церкви.

Не буде зайвим відзначити, що депутат Верховної Ради Олександр Гудима попросив

Святійшого про аудієнцію. Він та група колег із парламенту хочуть передати Папі звернення 150 депутатів Верховної Ради про надання Українській греко-католицькій церкві статусу патріархату.

КОНФЕРЕНЦІЯ ДЛЯ ЛІДЕРІВ-МІСІОНЕРІВ

У кінці травня церква "Девлеско дром" м.Мерефа Харківської області провела конференцію для лідерів "ромського служіння". Тема конференції - "Ромське серце - дім Христа" - об'єднала лідерів-місіонерів із Донецька, Мелітополя, Маріуполя, Одеси, Краснодара, Краснодона, Сизрані та інших міст України і Росії. Учасники конференції поділилися

досвідом роботи і своїми планами.

На зустріч було затверджено створення Координаційного центру, метою якого є розвиток місіонерського служіння серед ромів України та Росії. Головою Центру був обраний Микола Бурлуцький з м.Мерефа. У раду правління ввійшли представники багатьох регіонів двох країн.

Іоанастар*

Свэнто Бахтало Лав ШЭРО 1

Сиклярнэ джан пала Исусо

35. Пэ авэр диво упалэ ачילה Иоано тай дуй лэхкэрэ сиклярнэ.
36. Тай дыкхля, сар джал Исусо, тай пхэнэлэс: "Акэ Бакроро Дэвлэхкоро".

37. Сар шундэ лэстар кала лава, лэдуй сиклярнэ джиле пала Исусо.
38. Исусо обрисилэ тай дыкхля, со вонэ джан, со вонэ лэнди: "Со тумэ родэн?" Вонэ пхэндэ Лэсти: "Равви! ("Сикляримарил!") Тев джовэх?"

39. Пхэнэл лэнди: "Джянтэ тай дыкхэна". Вонэ джиле тай удыхкхле, тев вом джовэл, тай просле Лэстэ всаворо диво. Сля дашто мардо вряма.

40. Екх дуендар, савэ шундэ Иоаностар пала Исусо та джиле пала Лэ, сля Андриі, Симонохкоро Петрохкоро пхрал.

41. Кадэва аракхэл пхэндэ пхралэ Симоно тай пхэнэл лэсти: "Аракхлэ Мессія, Саво акхарлэлэ Исусо".

42. Тай ліджялда лэ Исусостэ. Исусо подыкхля пэр лэстэ тай пхэнэл: "Ту - Симоно, чаво Иоанхкоро, тут авэна тэ акхарэ "Кифа", пав амарэ "бар" (Петро).

43. Пэ авэр диво Исусо закамля тэ джа дэ Галилея тай аракхэл Филиппо і пхэнэл лэсти: "Джа пала Ман".

44. Филиппо бэнялэ дэ Вифсаида, катарь сле Андриі тай Пэтро.
45. Филиппо аракхэл Нафанаило тай пхэнэл лэсти: "Аракхле Кодэлэ, пала Кастэ чинда Моисеи дэ Упхэнимэ тай англунаря, Исусо, Чавэ Иоисифохкэрэ, Назаретостар".

46. Нафанаило пхэндэ лэсти: "Чи авэла со лаче Назаретостар?" Филиппо пхэнэл лэсти: "Джа тай дыкх еджино".

47. Исусо удыхкхля, со джал Лэстэ Нафанаило, тай дэдуманя пала лэ: "Акэ пативало Израильско мануш, дэ саво нэнай хрантимо".

48. Нафанаило дэдуманя Лэсти: "Катарь Ту джянэх ман? Исусо пхэндэ лэсти: "Ды колэ, сар акхарда тут Филиппо, Мэ дыкхлэм тут пала фигово каш".

49. Нафанаило пхэнэл Лэсти: "Равви! Ту - Чавэ Дэвлэхкоро, Ту - Хагари Израилехкоро!"

50. Исусо пхэндэ лэсти пэ кадэва лав: "Ту патях колэсти, со Мэ пхэндом туті, удыхкхэга будэр калэстар".

51. Тай пхэнэл лэсти: "Чачимага чачимо пхэнэв тумэнди: акана авэна тэ дыкхэ оттердо упралімо тай Дэвлэхкэрэн ангелонэн, савэ авэна тэ вэдэлэ тай тэ змукхэлэ Манушканэ Чавэстэ".

Переклад Миколи Бурлуцького та Олени Марчук

* Продовження.

НОВИЙ РОМСЬКИЙ САЙТ

НЕЙВО РОМАНО САЙТО

14 травня 2004 року з'явився сайт "Цигани Росії", створений за ініціативи Я.О.Решетнікова і М.В.Бессонова. Новий Інтернет-ресурс можна знайти за адресою zigane.pp.ru. Це не перший ромський сайт у Росії, але автори думають, що при загальній недостатності інформації (особливо позитивної), задовольнити інтерес суспільства можна тільки спільними зусиллями. Оскільки сайти ромських організацій за необхідністю орієнтовані здебільшого на політичні нестатки, новий мережний проект присвячений, головним чином, питанням історії і повсякденного життя.

Сайт насичений зоровою інформацією. Рубрика "Музей" оповідає про те, як трактували ромську тему європейські художники протягом кількох сторч. Розділ "Фотоархів" присвячений романам різних етнічних груп. Є і галерея сучасного живопису.

У рубриці "Культурний огляд" автори сайту мають намір інформувати про найбільш значні поточні події: виставки, спектаклі, нові книги ромських авторів і т.д. Зрозуміло, при регулярних модернізаціях сайту інформація буде оновлюватися.

З огляду на складну ситуацію на правовому полі, сайт "Цигани

Росії" приділяє цій сфері особливу увагу. Вперше публікується електронна версія книги Яна Олександровича Решетнікова "Правовий самозахист", де романам надається юридична консультація на випадок порушення законів співробітниками правоохоронних органів.

Відвідувачі знайдуть на сайті електронні ілюстровані версії книг Миколи Бессонова "Цигани й преса", а також "Історія циган. Новий погляд" (остання написана у співавторстві з Н.Деметер). Історична рубрика містить, крім того, ряд статей, присвячених сталінським репресіям, "ромській темі" у творчості Тараса Шевченка й іншим мало вивченим темам.

Автори сайту "Цигани Росії" запрошують до співробітництва всіх, кому дорожє народні традиції і кому не байдужа складна сучасна ситуація в міжнародних відносинах.

Ян Решетніков,
державний радник
юстиції II класу,
доктор філософських наук,
президент фонду підтримки
малих народів
"Толерантність",
Микола Бессонов,
письменник,
художник, ромолог

У другій половині травня відзначив 84-річчя Папа Римський (Іван Павло II). У теплоті та приязні пройшла ця дата по світу, який знає Святійшого як мудру, високоосвічену й високоталановиту (свідченням і п'єса, яку нещодавно поставили у Львові і яка показана вже десяти разів, у т.ч. й Ужгороді на Закарпатті) людину.
У день народження вийшла й автобіографія, у якій Іван Пав-

Поради від Ради Драбаріне клятаре Рада
з 10 по 22 червня

Овен - можна трохи перепочити від роботи. Якщо є трохи вільних грошей, витратіть їх на своє здоров'я. Торговельні справи поліпшаться за умови надійного партнерства. Офіційні особи поставлять перед вами нелегкі завдання, проте ваші друзі допоможуть з ними впоратися.

Телець - не журіться, що не склалася подорож, можливо, на місці для вас знайдеться заробіток. Корисно вирішити всі дріб'язкові питання, які ви весь час відкладали. Дуже приємні зустрічі відбудуться випадково, нові знайомства вас надихнуть на творчість.

Близнята - найбільшу увагу приділіть здоров'ю, а саме ниркам. Також стежіть за травматизмом. Якщо десь біля вас "з'являться" гроші, то не сумнівайтесь, вони стануть вашими! У юридичних справах слід бути обережними, не відкладайте їх на кінець місяця.

Рак - не варто протистояти тим, хто поруч. Дуже вдалим будуть комерційні оборудки, та краще їх здійснювати з партнером. Ремонтом вашої оселі нехай керує хтось із родини, а ви будете на підхваті. Особисті стосунки від цього тільки поліпшаться.

Лев - можна сміливо починати нові справи. Проте, коли з'явиться прибуток, доведеться ним поділитися, зробить це від душі. Родинні стосунки зовні благополучні, та кожен мовчить про своє. Ваші проблеми можуть розглядатися у високих інстанціях.

Діва - виявіть свої найкращі якості, щоб не потрапити у неприємне становище з "допомогою" колег. Корисно все тепло вашого серця видати родині, бо саме зараз від вас цього чекають. Матеріальний добробут залежить від підписаних вами паперів, але гроші надійдуть пізніше, ніж вам пообіцяють.

Терези - плани можуть полататися, тому приймайте рішення відразу. Не бійтеся того, що сталося, намагайтеся почувати себе щасливими або хоч не дуже роздратованими. Думайте, з ким бути поряд. Це найважливіше!

Скорпіон - ваша доброзичливість не замінить здорового глузду та почуття відповідальності за всіх, хто поруч. Приділіть увагу здоров'ю, особливо органам травлення. Жерти на користь друзів та родини будуть дуже доречні.

Стрілець - намагайтеся справедливо розділити кошти, проте не слід іти на компроміси. Юридичні справи, за які ви хвилюватися, у цей період ще не вирішаться, але значно поліпшаться. А от ваше матеріальне становище поки що не зовсім задовільне.

Козеріг - не кожному під силу взяти на себе таку відповідальність, як це зробили ви. Проте життя складається не тільки з роботи, а радість дають не лише гроші: не забувайте і про кохання та відпочинок. Стежіть за пліткою.

Водолій - ви бажаєте зразу мати хорошу роботу та достойний заробіток, займатися улюбленою справою та відпочивати. То, може, хай все прийде по черзі? Будьте відвертими самі з собою, ззнайтеся, що в особистому житті вам хотілося би дещо змінити. Поступитися у дрібницях - не соромно.

Риби - судові справи інших людей можуть стати вашим клопотом у найближчі два тижні. Зверніться за порадами до фахівців, тоді ваш сон буде спокійнішим. Дуже приємні новини надійдуть до вас з іншого міста. Стан здоров'я просто відмінний!

ВІДПОВІДІ НА СКАНВОРД № 7(49) ЗА 26 ТРАВНЯ 2004 РОКУ

- Бим. 2. Водевиль. 3. Завал. 4. Народ. 5. Диван. 6. Мова. 7. Белок. 8. Дар. 9. Бокал. 10. Ров. 11. Хам. 12. Колонок. 13. Доха. 14. Кит. 15. Том. 16. Мед. 17. Мел. 18. Кума. 19. Зал. 20. Дону. 21. Ком. 22. Ка.

РОМАНІ Я

Газета Закарпатського ромського культурно-просвітнього товариства

Реєстраційне свідчення серія KB №5877 від 20.02.2002 р.

Газета виходить за підтримки Європейської комісії та Інституту Відкритого Суспільства (м.Будапешт)

Шеф-редактор **Аладар АДАМ**
Редактор **Євгенія НАВРОЦЬКА**

Редакція не завжди поділяє позицію авторів. За точністю наведених фактів відповідає автор. Редакція зберігає за собою право виправляти помилки і скорочувати матеріали.
Повний або частковий передрук матеріалів дозволяється лише з посиланням на "Романі Я"

АДРЕСА РЕДАКЦІЇ: м.Ужгород, вул.Дунаєвського, 18, телефон (03122) 61-39-56.
E-mail: romyag@ln.uz.ua
http://www.romaniyag.uz.ua

Віддруковано в Ужгородській міській друкарні, вул. Руська, 13. Умовн. друк. арк. 2,5. Тираж 2500. Зам. № 799

Г.Х.Андерсен

Нарцис

Це було дуже-дуже давно в Стародавній Греції. Жив тоді юнак на ім'я Нарцис. Був він надзвичайно вродливий і любив своє відображення у воді. Не було довкола жодної річки, жодного озера, гладінь яких хоча б раз не відзеркала обличчя юнака. Не минуло й години, щоб Нарцис не милувався дивовижним блиском своїх чарівних очей, виразністю ліній рота й носа, красою кучерявого волосся. Здавалося, що самі боги, спустившись на землю, створили це чудо.

Якось Нарцис прогулювався серед скель і в кришталево-чистій воді глибокого приського озера знову побачив своє відображення. Нарцис схилився над водою й прошепотів, як шепочуть молитви:

- Який ти гарний, Нарцисе! Немає такої краси на всьому білому світі! Як би я хотів поцілувати тебе!

Він схилився до води все нижче й нижче і вже майже торкнувся вустами свого відображення, але не втримався і впау в воду глибокого приського озера.

Боги бачили все й вирішили залишити людям пам'ять про Нарциса. Вмить розквітла наліт весняна квітка, яка відтоді так і називається - нарцис.

Г.Х.Андерсен

Лулугі Нарцис

Кадо сас бут-бут долмут (чирла) анде Пгургані Греція. Дживелас атунчі терно чгаво лес вчиннас (акгарнас) Нарцис. Вов сас зоралес шукар ай камелас песко мукес кийло андо паї. Чи сас круял чи пая, чи озеро, кай те джес песко шукар муй (пофа). Чи начолас екг овра (врама) о Нарцисо млийас пес песке шукаре акгена, песке муеса ай нагреса, шукаре крейце баленца, сар бітом е девлора мекле пен пре пгув, ай керде кадо шукар чудо.

Варесар о Нарцисо джалас машкар е плая (хара) ай андо криштально-увжі паї лунго плаеско озеро джглас песко муй. О Нарцисо бандінас пашес паша паї ай ловкорес, лас те руд!

- Саво ту шукар, Нарцисо! Нане касаво шукаріне пре са парні лума! Сар ме бі камламас тут те чумідав!

Вов бандлас ко паї са май пашес ай пашес ай аба кецсайлас ле муеса вуштенца ко паї, чи інкеджа пес ай пейлас андо паї андо лунго озеро.

О девлора кадо са джгеленас ай керде ле манушенге серіпе (памета) пало нарцисо розпгугтердя телуні томнакі лулуді. Анда коди врама (часо) вічинел (акгарел) пес - Нарцис.

Переклад Аладара Адама

ІГРИ З ПРИСЛІВ'ЯМИ І ПРИКАЗКАМИ

Пропонуємо читачам подумати, яка з цих приказок зайва

Не родися красивим, а родися щасливим.
На арагдавов шукар, ай арагдавов бахталі.

Щастя у голоблі не запряжеш.
Бахт андо серсамос на пгандеса.

Щастя - вільна пташка: куди захотіла, туди і сіла.
Бахт - свободо чірклі: кай камела, кготе бешела.

Згори вскач, а вгору - хоч плач.
Тела плай хуті, ай опре - хоч ров.
(єдгавлаєн евієє)

ПІГЕРАСА

Ворожка збилася з дороги і вирішила запитати у першого, хто їй зустріється, куди їй іти.

- Ти ж ворожка, - усміхнувся він, - а не знаєш дороги. Хіба не можеш поворожити?

- Я й поворожила, - відповіла хитра ромка, - і карти мені повадали: спитай дорогу у першого, хто зустріється.

Драбаркіня бістердя о дром ай лас вой те пгучел, ле манушестар кон англуну авела арагдавола (поперла), кай вой те джал.

- Ту сан драбаркіня, - асал вов, - ай чи джанес о дром. Со наштк драбарес туке?

- Ме аба драбардем, - пгенел е аврімарді ромні, - ай е карти мангє пгенде: пгуч о дром кгарато англуну мануш, кас ту англунес арагреса.

У рома, в якого було багато боргів, запитали:

- Як ти спиши уночі?

- Я сплю спокійно, - відповів він, - а цікаво, як сплять мої кредитори?

Ко ром, ке саво сас бут унжуліне, сас пчупіе:

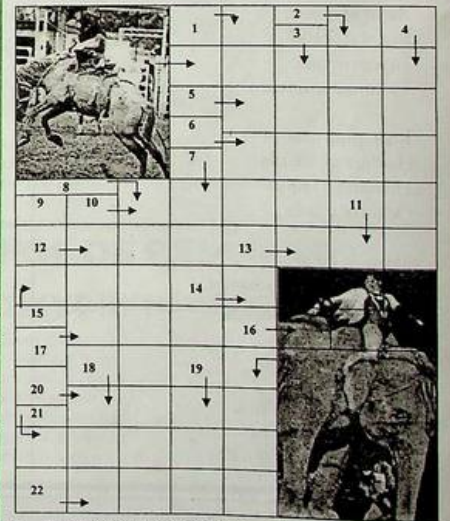
- Сар ту совес ратяса?

- Ме совас шукарес, - пгенел вов, - ме камленас, те джанав сар совен міре унжуліторі?

СКАНДИНАВСЬКИЙ КРОСВОРД

Відповіді у кросворд пишуть російською мовою.

- Долмутано солісто групи "Іванушки International".
- Майбари мелодія.
- Чи пірел андо вендиглийго.
- Хасардя е говді, пейлас андо...
- Геометрично фігура.
- Рашай анде мечети.
- Шелакі бар.
- "Чаво" ле дадеско Карло.
- Тротіло
- Екс-дует Аль- Р.Пауер.
- Займенник машкартурно родо.
- Етап биркозишаро.
- Інгердо авріл анда кпер.
- Шувкі чар кетане.
- Сувало веш.
- Тган ремонт ле шивгене.
- Марка українського автобуса.
- Леопольд анда мультфільма.
- Бі анренго гурув.
- Тропическо плодо.
- Барікано, пгучардо.
- Польза.